THE PROSE OF THE 60S GENERATION IN THE CONTEXT OF POSTWAR LITERATURE

Georgiana-Elisabeta Panait(Baciu)
PhD. student, Transilvania University of Braşov

Abstract:The theme of the "Obsessed Decade" brings to light novel that can be read in the form of political allegories or parables of the human condition of the 1960s. This period of intense quests, marked by the spectacular debuts of some of the most important Romanian authors such as D.Radu Petrescu, Constantin Ţoiu, impresses with the effort to propose a new language. The 60s-70s were a form of resistance to the increasingly violent aggression of totalitarianism.

Keywords:The protagonists in the novels ,totalitarianism,the realistic-political novel , the policy of a national communism, Power in socialism.

CriticulNicolae Manolescumenţiona „De la mijlocul anilor ’60 înainte scriitorii şi-au ales singuri temele, nu doar împotrivindu-se celor oficiale, dar preferând tot ce le contrazicea sau le nega. Dictatura comunistă le-a suprimat scriitorilor liberul arbitru în actul creator, obligându-i să scrie o literatură politică care să promoveze ideologia oficială. Şi pentru că ideologia comunistă îşi reformează de mai multe ori viziunile, nu se poate vorbi nici de o unică şi unitară traiectorie a literaturii în timpul dictaturii. Ceea ce rămâne o constantă, însă, e tocmai cenzura, scriitorii neavând niciodată libertate deplină, iar dacă autonomia esteticului s-a manifestat în unele cazuri, a fost cu voie de la partid sau în urma unui compromis făcut de scriitor, adică tot pe baza unui pact cu puterea.

Tema „Obsedantului deceniu” - sintagmă inserată de Marin Preda în articolul *Spiritul primar agresiv și spiritul revoluționar* - scoate în evidenţă romane ce pot fi citite sub forma unor alegorii politice sau ca şi parabole ale condiţiei umane din anii ’60. În rândul acestora se pot regăsi teme şi motive literare precum: tema puterii - componenta esenţială a acestei teme este reprezentarea ei politică a revoluției, cenzura, condiția umană, decoruri specifice mediului carceral care sunt ilustrate de închisori, Canal sau beciurile Securităţii. Puterea în socialism este dezbătută în cadrul romanelor lui: Constantin Ţoiu, Alexandru Ivasiuc, Dumitru Radu Popescu şi Marin Preda - scriitorul fiind preocupat de puterea conferită de funcția deținută în cadrul sistemului politic. Sacrificiul uman este menționat și de criticii literari Angelo Mitchievici si Ioan Stanomir „Obsedantul deceniu poartă marca acestei crize sacrificiale, a unei violențe instituite statal, infuzată la nivelul maselor, a tuturor straturilor sociale, dereglându-le echilibrul”.[1]

Scriitori precum: Dumitru Radu Popescu, Marin Preda, Alexandru Ivasiuc, Constantin Ţoiu apelează la registrul metaforic pentru a descrie regimul comunist și abuzurile, incriminările unei lumi arhaice „Un personaj a cărui criză existențială reflectă criza lumii în care trăiește,fie că e vorba de aceea rurală (ca în romanele lui D.R. Popescu, M. Preda), fie de aceea citadină (C. Ţoiu, Al. Ivasiuc) încearcă să-și regăsească echilibrul prin intermediul

[1] Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir ,*Comunism INC., „Istorii despre o lume care a fost*, Editura Humanitas, București,2016,p.144.

reconstituirii(rememorare,confesiune)".[2] Romanul realist-politic pare să pună în ecuaţie raportul dintre adevărurile indivizilor şi adevărul puterii,un exemplu elocvent este „Galeria cu viţă sălbatică" de Constantin Ţoiu ce prezintă destinul unui intelectual devotat cu sinceritate ideilor comuniste sau „Vestibul" de Alexandru Ivasiuc în care construcția se sprijinea pe un „erou superintelectualizat, căruia îi revenea dificila misiune de a medita neîntrerupt asupra existenței sale și a altor".[3]

Stilistic, noua literatură a avut o marotă şi un model. Marota a constituit-o refuzul categoric a tot ce aducea cu stilul proletcultist. Modelul venea, el, din interbelic. Reînnodarea cu tradiţia s-a făcut exact în punctul de ruptură".[4]Această perioadă de intense căutări, marcată de debuturi spectaculoase ale câtorva dintre cei mai importanţi autori români precum: D.Radu Petrescu, Constantin Ţoiu, impresionează prin efortul de a propune un limbaj nou şi „mai străin de un discurs al Puterii, al Autorităţii", precum şi prin expresii şi structuri literare de o mare diversitate. Proza anilor '60-'70 a constituit o formă de rezistenţă în faţa agresiunii tot mai violente a totalitarismului: "Între Puterea totalitară și scriitorii patriei se deschidea calea unui armistițiu tacit".[5]

Raportându-mă la problematica realității referitoare la viaţa culturală şi la reprezentările ei de atunci se poate menționa doar faptul că „demonstra adevărurile marxist-leniniste".[6] În perioada 1965-1971 Nicolae Ceauşescu, în calitate de secretar-general, a pus mare preţ pe capacitatea propagandei de a schimba, prin iluzii optice, libertatea de expresie a scriitorilor (nerealizând că ei se aflau în serviciul unei propagande care îşi schimbase obiectivul tactic) care se bucurau de publicarea unor lucruri realmente îndrâzneţe: „Schimbarea liniei partidului către politica unui comunism național de către Nicolae Ceaușescu" ce părea „interesat de o literatură angajată ideologic,similară realismului socialist".[7]

Protagoniştii din romanele lui Alexandru Ivasiuc înduioșaţi de anumite seisme emoționale, provocate fie de experiențe subiective, fie de anumite contexte socio-politice sunt surprinşi într-o luptă acerbă între necesitate și libertate.

Analizând romanul „Moromeţii" volumul II a lui Marin Preda,se poate afirma că din romanul unui destin, Moromeţii devine romanul unei colectivităţi adică a satului şi a unei civilizaţii sancţionate de istorie. Marin Preda prezintă nişte ţărani inteligenţi şi ironici, complecşi ca structură morală cu multiple drame ale existenţei.

Proza generației '60 denotă o mare disponibilitate atât față de tradiție cât și față de nou, inovație, la nivelul discursului narativ, al limbajului, al complexității personajelor prin încadrarea lor într-un topos cu o vastă simbolistică. Cu toate că scriitorii se supuneau unor riscuri destul de mari odată cu abaterea de la canoanele literare impuse tiranic de realismul socialist, totuși ei nu puteau să nu mascheze în cuvinte bine meșteșugite, în subtext, apăsătoarele adevăruri ce ilustrau condiția dramatică a omului în comunism. Deci subversivitatea nu reprezenta un proces prin care se urmărea anularea legitimității sistemului politic, întrucât aceasta ar fi fost o

[2] Eugen Negrici ,*Literatura română sub comunism.Proza* , Editura Fundatiei Pro, București, 2010.

[3] Al.Ivasiuc, interpretat de Mircea Iorgulescu, *Studiu introductiv,argument,antologie,cronologie* de Constantin Preda,Editura Eminescu, București,1980,p.77.

[4] Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române: cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești,2008,p.22.

[5] Maliţa, Liviu, *Literatura eretica. Texte cenzurate politic intre 1949 si 1977*, Editura Cartea Romaneasca, Bucureşti 2016,p.46.

[6] Eugen Negici, *Literatura română sub comunism. 1948- 1964*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2010, p.22.

[7] Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Comunism INC.: Istorii despre o lume care a fost* ,Editura Humanitas, București,2016, p.20.

zonă mult prea problematică ce ar fi condus spre repercusiuni grave. Un astfel de demers devenise extrem de riscant pentru majoritatea scriitorilor din acea epocă și de aceea ei și-au dat seama că se află într-o ipostază care nu le permite exprimarea în spiritul adevărului, fără încorsetări imposibil de părăsit, decât în forme și prin modalități mai puțin evidente.

Constantin Ţoiu se regăsește printre scriitorii care prezintă în operele sale „o nostalgie a lumii bune de odinioară,a saloanelor în care se povesteau intimitățile oamenilor iluștri,se schițau portrete și se cultivă eleganța exprimării”.[8]Constantin Ţoiu și-a afirmat cu mândrie originea geografică și culturală, anume sudul,spiritul muntean: "Tăria mea s-a bazat, vrând nevrând,pe o fire independentă, de la Sud.Pentru mine, la 10, 12, 14 ani, Urziceniul era centrul lumii."[9] Opera „Galeria cu viţă sălbatică este un roman politic, o meditaţie cutremurătoare asupra destinului unui intelectual român din anii '50. Acțiunea se desfășoară între anii 1957-1958 și se prezintă amintirile personajului principal, Chiril Merișor, redactor de editura. Chiril este un nume de sfânt, iar Merișor, diminutiv al unui simbol plurisemantic, însumând nevoia de cunoaștere, dar și păcatul. Acesta este protagonistul unor întâmplări înlănțuite, de la excluderea sa din partid până la întemnițare și sinucidere, întâmplări furate vieții și livrate neuitării, prin consemnarea lor, într-un „jurnal de bord"..Scena din finalul operei este reliefată cu ajutorul ploaii care spală orașul, împrospătându-l, pregătindu-l pentru un nou început (cel ceaușist) îl arată pe scriitor supus comenzii sociale a vremii.Intențiile autorului par a fi de a descrie o epocă și experiențele socio-politice,cât și impactul de după război în anii '50: "Scriitorul a căutat să meargă către resorturile adânci ale faptelor ,sondând atât istoria cât și omul ca realitate psihică plină de surprize".[10]

Romanul din 1987, *Căderea în lume*areaceiași paradigmă tematică,raportul dintre memorie și istorie. Evenimentele încărcate de fantastic se desfășoară pe timp de noapte atât în romanul *Însoțitorul* cât și-n *Căderea în lume.* În cazul operei *Căderea în lume,*acțiunea se petrece iarna în 1984,când are loc prima întâlnire întâmplătoare dintre protagonistul,Babis Vătășescu și Negotei. Întâmplarea devine stranie pe măsură ce această coincidență a întâlnirii se tot repetă cât și discuțiile dintre cei doi referitor la legea lui Murphy ,conform căreia dacă ceva rău trebuie să se întâmple ,atunci se va petrece la momentul potrivit.Apariția nocturnă și din ce în ce mai frecvență în calea lui Babis,ar putea semnifica prezența sferei supranaturale.

Autorul dezvăluie în cadrul romanului *Barbarius* faptul că a reușit să obțină aprobarea de a nu fi eliminată scena sinuciderii lui Chiril,de la Cenzorul Șef .

Dorința apropierii de ficțiune maschează o altă lume, pe care autorii și-o imaginează sau o intuiesc, fiind tentați în permanență de a reveni la originea lucrurilor după care aspiră, fapt sugerat prin folosirea, în contextul operelor, a unor expresii sau cuvinte cu sensuri polimorfe. Scriitorii şaizeciști şi-au elaborat un stil al vieţii cotidiene, devenind protagoniștii propriilor vieţi, prin voita sau involuntara contaminare cu personajele.

Libertatea de exprimare a fost limitată de regimul comunist.Astfel,cenzura, instituţie cu acte în regulă în cadrul aparatului cultural comunist, a putut interzice litera tipărită si chiar masca grosolan realitatea:”Cenzura comunista urmarea sa produca subiecte in acord cu normele si directivele partidului.”[11]

În ceea ce priveşte viaţa şi opera lui Alexandru Ivasiuc, am considerat deosebit de relevante informaţiile din istoriile literare (Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Eugen Simion),

[8] Eugen Negici, *Literatura română sub comunism. 1948- 1964*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2010,p.308

[9] Constantin Ţoiu,*Memorii. Vol. V: Vederi din Prepeleac*,Editura Cartea Românească,2010,p.15.

[10] Mihai Ungheanu, *Interviuri neconventionale,*Editura Cartea Romaneasca ,Bucureşti,1982,p.90.

[11]Liviu Maliţa, *Literatura eretică. Texte cenzurate politic între 1949 si 1977*, Editura Cartea Românească, Bucureşti , 2016, p.122.

volumele de exegeză (Cristian Moraru, Ion Bogdan Lefter, Ion Vitner, Sanda Cordoş).Scriitorul Alexandru Ivasiuc își va derula activitatea în plină perioadă comunistă, de la debutul său din 9 iulie 1964, când va vedea lumina tiparului schița „Timbrul", la colaborările la „Contemporanul", „Romania literară","Viața românească", „Luceafărul" și până la sfârșitul tragic și neașteptat odată cu urmările devastatoare ale cutremurului din 1977, când se va stinge strivit sub zidurile blocului Scala din București. Manifestarile sale creatoare își găsesc modalitatea originală de exprimare în cele șapte romane: „Vestibul" (1967), „Interval" (1968), „Cunoaştere de noapte" (1969), „Păsările" (1970), „Apa" (1973), „Iluminări" (1975) „Racul" (1976) și în volumul de nuvele: „Corn de vânătoare" (1972). O însemnătate deosebită o au și eseurile publicate în „România literară" (din 1969 până în 1976) reunite apoi în două volume de publicistică: „Radicalitate şi valoare" (1972) şi „Pro domo" (1974). În ceea ce îi privește pe eroii săi, aceștia devin expresia unui creator care nu își poate înfrâna reacțiile, nu se poate autocenzura, nu își poate stăpâni tumultul curiozității și de aceea atinge adesea aspecte interzise ale epocii. Ivasiuc nu își va duce personajele spre eliberare, pentru că el nu o poate vedea, nu reușește să înțeleagă – sau poate mai mult să accepte - ceea ce impune cu atâta forță o perioadă istorică.

Lupta împotriva destinului implacabil reprezintă o formă a încercării de evadare din limitele condiției umane. Romanul "Vestibul" oscilează între prezentul confesiunii și trecutul rememorării.Episoadele ,amintirile retrăite de medicul îndrăgostit Ilea expun: copilăria,mai exact atunci când asista la tortura unei verișe care moare și adolescenta când decide să plece pe front,unde se confruntă cu alte neplăceri. Episodul maturizării prezintă câteva momente legate de politică,de torturarea unui comunist.Protagonistul romanului „Vestibul" se opune condamnării ființei de către puterea batjocoritoare. Tema romanului o reprezintă căutarea unei soluții a unui individ în fața societății: „O experiență teribilă a omului singur,pus,poate,din întâmplare față-n față cu o societate care a scăpat de sub puterea legilor la începutul romanului și ea reprezintă simbolul originar".[12]

În cadrul operei „Interval"se prezintă confesiunea unui personaj, eroina romanului, Olga, fără să vrea, devine o luptătoare împotriva nedreptății. Opoziția dintre realitate și ficțiune poate fi surprinsa-n text"Personajele autorului sunt vii,nu știu ce spun.Habar n-au ce coșmar ar fi". Toate personajele par a fi definite în contextul temei-istoria.În acest sens se remarcă: tatăl Olgai ,Bogdan,care avea o pasiune pentru scrierile istoricilor din vehime,Chindris care crescuse într-o atmosferă încărcată de istorie.

Protagonistul romanului „Iluminări", Paul Achim, se răzvrătește împotriva dogmelor autorității staliniste, iar cercetătorul Stroiescu se opune promovării neadevărului în știință.

În romanul "Păsările",autorul marchează existența obsesivă a păsărilor cu semnificând destinul omului privit că o opțiune într-un cadru social-istoric .Al.Ivasiuc prezintă succint existența unui ins revoltat și a unor eșecuri.În prolog este anunțată datorită narațiunii subiective motivul care declanșează criza personajului principal,Liviu Dunca: "Măcar de-ar exista un viitor.Încă foarte cețos,cu o mie de posibilități,dintre care unele chiar dezastre."Liviu Dunca este implicat într-un proces politic, inițial ca martor. I se cere să depună mărturie mincinoasă împotriva unui intelectual arestat pe motive politice. Liviu Dunca refuză cu demnitate, după care îi este schimbată calitatea din martor în inculpat şi este condamnat ,retrăind chiar și după eliberare dramă imposibilității depășirii obsesiei,eliberării de trecut: "Eșecul este absolut și

[12] Nicolae Manolescu,*Arca lui Noe.ESEU DESPRE ROMANUL ROMÂNESC*,EDITURA 1001 GRAMAR București, 1998,p.79.

atrage după el și eșecul Margaretei.Faptele măresc obsesia inițială și orice putință de detașare este exclusă".[13]

Printre caracteristicile romanelor lui D.R.Popescu mereu evidenţiatã de unii critici literari este caracterul pe cât de realist, pe atât de parabolic. Printre romanele sale, se regãseşte "Vânãtoarea regalã", alcãtuit din şapte secveţe care trimit strict cãtre zona fantasticului. Romanul face parte dintr-un ciclu, în care mai sunt incluse romanele „F", „Cei doi din dreptul Tebei" şi "O bere pentru calul meu". Acest ciclu de romane evidenţiazã peste şaptezeci de personaje, grupate în cãlai, victime şi anchetatori. Romanul „F" subliniazã perspectiva de redare a adevãrului istoric, din perioada colectivizãrii: „D.R. Popescu atacã înseşi fundamentele noii lumi comuniste.Fluidul simbolic care o strãbate relevã amploarea dimensiunii distructive a acţiunii politicului".[14]

Scriitorul român postbelic Marin Preda s-a remarcat în rolul de opozant convins al regimului comunist, despre care se știe că ar fi îndrăznit chiar să îi spună lui Nicolae Ceaușescu în anul 1970 că „dacă vreți să introduceți realismul socialist, eu, Marin Preda, mă sinucid". Aversiunea sa puternică față de regimul autoritar și-a găsit magistral expresia în ultimul său roman publicat în 1980, „Cel mai iubit dintre pământeni", în care critica față de comunism ia o formă violentă chiar. Această atitudine a atras după sine interzicerea cărții și retragerea ei din toate bibliotecile și librăriile publice și universitare.

O alta capodoperă, romanul „Morometii", al cărui prim volum a apărut în anul 1955, a fost construit în același spirit răzvrătit împotriva canoanelor impuse, adoptând o atitudine îndrăzneață, întrucât refuză modelul proletcultist, proiectând totodată imaginea țăranului român într-o viziune inedită. Eroul moromețean devine exponentul unei întregi colectivități rurale supuse schimbărilor socio-politice majore, care îl învălmășesc și îl fac incapabil în fața talazului devastator al anulării propriei identități. Moromete se va simți legat iremediabil de pământul său ca o garanție incontestabilă a integrității reperului existenței sale, familia. Ilie Moromete, nucleul moromeţianismului, anticipă drama anulării existenței străvechi căreia îi ia locul o formă pe care nu o poate înțelege deloc şi, aşa cum nota Andrei Grigor, „deşi prins dureros în vârtejul şi fatalitatea istoriei, tot ce poate face este să ofere până la capăt un exemplu moral: <<Până în ultima clipă omul e dator să ţină la rostul lui, chit că rostul ăsta cine ştie ce-o să se aleagă de el.>>"[15]. Acesta este momentul în care individul, parte a istoriei, se detașează și se confruntă cu ea într-o zvâcnire sufletească ce îl epuizează, îl secătuiește de toată seva unui om care își înțelege, măcar parțial, menirea. Problematica istoriei a fost subiectul unui interviu al lui Ion Drăgănoiu din 28 noiembrie 1969, căruia Marin Preda îi spunea: „Eu n-aş zice că obsesia fundamentală a scriitorilor români a fost istoria, ci soarta, ideea de destin…"[16]

Demersul firelor epice ale lui Marin Preda s-a constituit în jurul acelorași interogații care frământau ființa autorului, a unui nucleu la care revine frecvent fiindcă îl macină fără încetare: Cum poate fi definită ființa umană în relația cu tot ceea ce impune istoria? Din aceasta întrebare izvorăsc altele ce particularizează problematica prin încercarea continuă de a afla cum poate un ins să susțină o astfel de confruntare pe planuri atât de radical și evident inegale sau care ar fi consecințele în momentul în care se identifică o astfel de tendință de a se sustrage derulării haotice și lipsite de sens – pentru el – a istoriei. Concentrarea aceasta a forței creatorului

[13]Eugen Simion , *Scriitori români de azi*, I, București,Editura Cartea Românească, 1978,p.44.
[14] Liviu Maliţa,*Literatura eretică. Texte cenzurate politic între 1949 şi 1977*, Editura Cartea Românească, Bucureşti 2016,p.217.
[15]Andrei Grigor, *Romanele lui Marin Preda*, Ed. Aula, Braşov, 2003, p. 26.
[16]Marin Preda, *Creaţie şi Morală*, Ed. Cartea Românească, p.399.

de literatură care este încorsetat de rigorile unui sistem menit să își vadă exclusiv propriul drum dictatorial, irumpe fără a putea fi stăvilit din romanele lui Preda. Concluziile lui sunt lipsite de orice notă optimistă, întrucât acestea se concentrează în jurul unui destin implacabil căruia omul nu se poate sustrage, condiția sa fiind supusă în mod fatal circumstanțelor istorice. Omul este extrem de limitat în lupta aceasta, fapt ce poate ușor anticipa un eșec și o inutilitate a încercărilor, căci istoria este forța necruțătoare care învinge. Drama individuală a lui Moromete este reiterată la un alt nivel de Victor Petrini, amandoi fiind inși invizibili sau a căror dramă este insignifiantă în contextul valului istoric al comunismului. Fie că este vorba de „ultimul țăran din lume", fie de un instrument al sorții identificat cu Petrini, individul nesupus regimului nu este luat în seamă în sensul salvării lui, ci strivit asemeni imaginii degradării lui Moromete vlăguit de încercările de a rezista și dus cu roaba, ca exemplu puternic pentru cei care s-ar gândi măcar să îndrăznească să urmeze un drum similar. Opoziția vehementă față de istorie atrage invariabil pedeapsa și anularea ființei.

Soarta este întotdeauna vitregă omului care se răzvrătește împotriva mersului istoriei. Nici destinul lui Niculae Moromete în romanul „Marele singuratic" nu este unul mai bun, căci se retrage în solitudinea fermei de la marginea Bucureștiului ca simplu horticultor. „Cel mai iubit dintre pământeni", reflectare magistrala a fortei creatoare aflată la apogeul său, este văzut ca „roman total: romanul unui destin care asumă o istorie, romanul unei istorii care trăiește printr-un destin."[17] Eroul va fi ghidat de o gândire lucidă, în pofida evenimentelor extrem de dure pe care le trăiește și va crede cu fermitate în salvarea prin iubire, ceea ce îl face să nu se resemneze în fața loviturilor extrem de dureroase ale vieții. Critica literară îl va percepe și din perspectiva unui „roman al unei conștiințe".[18]

BIBLIOGRAPHY

1. Angelo Mitchievici, Ioan Stanomir, *Comunism INC.: Istorii despre o lume care a fost* ,Editura Humanitas, Bucureşti,2016

2. Eugen Negici, *Literatura română sub comunism. 1948- 1964*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2010,

3. Mihai Ungheanu,*Interviuri neconventionale*,Editura Cartea Romaneasca ,București,1982

4. Constantin Ţoiu,*Memorii. Vol. V: Vederi din Prepeleac*,Editura Cartea Românească,2010

5. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române: cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești,2008

6. Nicolae Breban, *Spiritul românesc în faţa unei dictaturi*, Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, Bucureşti, 2005;

7. Bogdan Ficeac, *Cenzura comunistă şi formarea „omului nou"*, Editura Nemira, Bucureşti, 1999

8. Adrian Marino, *Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România (dialog cu Sorin Antohi)*, Editura Polirom, Iaşi, 2001;

[17]Eugen Simion, În *Prefaţă* la Marin Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*, Ed. Literatura artistică, Chişinău, 1990, p. 6.
[18]Ibidem, p. 24.

9. Ion Simuț, Declaraţie de dragoste pentru generaţia ’60. În: Tribuna, nr.74, 1-15 octombrie 2005

10. Zaciu, Mircea, Papahagi, Marian, Sasu, Aurel (coord.), Dicţionarul esenţial al scriitorilor români, Bucureşti, Editura Albatros, 2000

11. Ungheanu, Mihai, *Marin Preda. Vocaţie şi aspiraţii*, Editura Amarcord, Timişoara, 2002;

12. Ștefănescu, Alex., *Istoria literaturii române contemporane, 1941-2000*, București, Editura Mașina de scris, 2005;

13. Selejan,Ana, *Literatura în totalitarism (1959-1960),* Editura Cartea Românească, București ,2000;

14. Rachieru, Adrian Dinu, *Marin Preda – Omul utopic*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1996;

15. Mocanu,Radu Marin,*Literatura românã si cenzura comunistã(1960-1071)*, Bucureşti,Editura Albatros,2003;

16. Mihăilescu, Florin, *De la prolecultism la postmodernism. O retrospectivă critică a ideologiei literare postbelice*. Editura Pontica, Constanța,2002;

17. Maliţa, Liviu,*Literatura eretică. Texte cenzurate politic între 1949 şi 1977*, Editura Cartea Românească, Bucureşti 2016;